

Tot el que s'apunta a les pàgines següents és una reflexió realitzada des del mateix Departament de Cultura i constitueixen el guió bàsic inicial per a un possible desenvolupament en profunditat de cada un dels sectors. Des d'aquest punt de vista en alguns marcs d'actuació o sectors en particular ja s'ha iniciat un estudi puntual per tal de definir les línies d'actuació en els propers anys.

S'han utilitzat tres possibles nivells d'intensitat en l'anàlisi sectorial: les consideracions generals, les consideracions especials i el pla.

Les consideracions generals aplicades a agrupacions sectorials permeten definir línies bàsiques d'actuació, mentre que les consideracions especials les concreten en un sector determinat. La realització de plans d'actuació queda limitada als sectors altament definits en termes competencials i dotats d'un marc normatiu mínim.

En el terreny de les polítiques culturals, el patrimoni històric, artístic i documental i les biblioteques són els sectors amb major desenvolupament normatiu, mentre que les cultures artístiques i cíviques i les festes mantenen un caire essencialment vocacional. La normalització lingüística està fortament legislada, tot i que la seva gestió depèn d'un Consorci Públic i no pas de l'Ajuntament (tot i que aquest hi estigui representat).

En cada un dels sectors s'ha intentat, tot i que no sempre és possible mantenir-ho exactament, ordenar la reflexió en tres grans apartats: elements bàsics, objectius generals i propostes i plans d'actuació. Els elements bàsics defineixen els punts de partida i els imperatius essencials; els objectius generals assenyalen les grans línies d'intervenció i les expectatives de resultats i les propostes de treball incideixen en els diversos nivells d'intervenció que cal realitzar.

A. CONSIDERACIONS GENERALS SOBRE EL PATRIMONI HISTÒRIC I CULTURAL.

És convenient fer algunes consideracions prèvies abans de parlar de les polítiques de patrimoni, ja que el conjunt de competències i projectes que s'adrecen al patrimoni té adscripcions administratives diferents. Hom tendeix a observar un sistema organitzatiu que atorga a les Àrees d'Urbanisme les competències que fan referència a la gestió i la propietat dels elements catalogats i a les Àrees de Cultura, les derivades de l'explotació social i cultural del patrimoni (del catalogat i d'altres béns fora del catàleg).

Si bé és cert que aquest ordenament té una base jurídica (aquella derivada de la propietat efectiva dels edificis i les competències sobre propietats immobiliàries, obres i inversions), també és cert que implica una evident descoordinació en la gestió

integral del patrimoni amb la consegüent existència de diferents criteris d'acció.

La resposta a aquesta situació no pot ser altra que l'establiment d'un únic projecte per a cada ciutat que mantingui les lògiques d'equilibri entre conservació, investigació i difusió del patrimoni, amb el benentès que hi ha tres elements bàsics a partir dels quals s'ha d'articular una política i una gestió patrimonial: el públic, els fons i el discurs.

Podem abordar cadascun d'aquests tres elements amb gran simplicitat conceptual no exempta, però d'una gran complexitat organitzativa, jurídica i tècnica.

Des del departament de Cultura i dins la globalitat de la política cultural municipal cal considerar el ciutadà com legítim propietari del conjunt dels béns patrimonials públics de la ciutat i el beneficiari directe del conjunt d'operacions que des de l'administració pública es realitzin per establir qualsevol tipus d'acord amb les col·leccions privades. No es tracta d'un plantejament tan obvi com sembla, ja que tradicionalment s'ha tendit a realitzar una acció pública sobre el patrimoni sota criteris de privacitat. Una primera conseqüència d'aquesta consideració hauria de ser un tractament obertament participatiu del patrimoni i una gestió que assimilés els programes patrimonials als que es realitzen envers la cultura cívica.

Els fons patrimonials han de ser objecte igualment d'algunes consideracions prèvies. La mateixa consideració de bé patrimonial no pot establir-se a expenses de determinats criteris ideològics.

No hi ha política patrimonial sense la construcció d'un discurs fonamentat en la conservació i la investigació del conjunt dels béns patrimonials. Un discurs que s'ha de manifestar en programes de difusió per tal d'estendre'l i debatre'l. La construcció del discurs, en la seva diversitat, implica dotar-se d'una àmplia base instrumental i tecnològica i fer front a la pluralitat ideològica que conviu a la ciutat i que s'ha de manifestar activament respecte del conjunt patrimonial.

A les ciutats mitjanes, i molt especialment en aquelles que tenen una significada riquesa patrimonial, l'establiment de polítiques patrimonials integrals no és tasca fàcil. Al marge dels casos en què les circumstàncies han permès la creació de grans museus especialitzats, sovint hi ha una tendència a assimilar la gestió del patrimoni a la gestió dels museus d'història local. Aquesta assimilació és essencialment inadequada ja que el Museu és una peça (important, però no l'única) entre les moltes que cal tenir en compte per assentar les polítiques patrimonials.

La manca de recursos econòmics, de personal i mitjans tècnics, i la convivència d'un ventall competencial fraccionat entre diverses àrees municipals, dificulta un progrés harmònic del conjunt de punts a què fèiem referència.

1. CRITERIS BÀSICS

A Sabadell les circumstàncies particulars que rodegen el conjunt patrimonial de la ciutat aconsellen iniciar una nova dinàmica fonamentada en criteris i solucions organitzatives diferents de les actuals.

Caldrà adreçar-se progressivament a un tractament del patrimoni que arrenqui dels següents punts:

1. *A una concepció global de la ciutat li correspon una concepció global del patrimoni, donant per descomptat que la seva gestió, igual que la de la ciutat, ha d'incorporar la diversitat de criteris existents.*
2. *La defensa i el manteniment del patrimoni forma part de la política cultural de la ciutat. Caldrà realitzar un esforç d'implicació de les lògiques culturals en cadascun dels àmbus de decisió i gestió patrimonial de la ciutat, amb l'objectiu d'atorgar-los el caràcter directiu que han de tenir. Des dels que fan referència a la gestió administrativa del catàleg, fins a l'atorgament de permisos; des de les decisions que afecten en origen els plans d'inversions fins, òbviament, els programes de conservació, recerca i divulgació.*
3. *La gestió del patrimoni té diverses especificitats que requereixen tractaments diversos. Tractaments jurídics, tècnics, instrumentals i operatius no exempts d'ideologia, que caldrà anar situant en els seus contextos particulars i dotant-los de les millors eines possibles per assegurar una gestió eficaç.*
4. *Una determinada concepció del patrimoni i la seva gestió comporta una determinada estructura organitzativa. Al respecte cal dotar-se d'una estructura organitzativa amb elements de transversalitat que incorpori els diversos agents socials interessats i aplegui, des dels seus coneixements i aparells administratius, a diferents àrees i departaments municipals. La creació d'una Taula del Patrimoni, organitzada al més alt nivell possible, a partir d'un protocol ampli i divers podria ser un punt de sortida adequat per establir les directrius necessàries per a un ordenament integral dels programes patrimonials.*
5. *Hem assenyalat que el patrimoni forma part del conjunt de les polítiques culturals. En conseqüència és imprescindible establir una coordinació operativa amb la resta dels àmbus sectorials de la política cultural. Cal dissociar la idea de patrimoni cultural d'una estricta idea de museu, ja que els imperatius de gestió d'aquest poden segrestar alguns dels objectius generals de la política patrimonial.*

Des d'una concepció única i global cal elaborar programes que afectin el conjunt dels escenaris patrimonials de la ciutat.

El Museu ha de tenir un paper preeminent, especialment en la seva dimensió logística.

6. *Com a equipament potencialment emblemàtic, el museu hauria de ser un contenidor/laboratori de projectes i equips humans que projectessin les seves propostes al llarg de la ciutat. La idea de museu com a motor i foment de propostes, queda avalada per la vàlua i l'interès de les col·leccions existents en el principi d'oportunitat que significa l'existència d'un espai comú de referència.*
7. *Les particularitats històriques locals han atorgat a l'Arxiu Municipal un valor social ara per ara inexistent al Museu. Aquesta realitat ha d'actuar com a un referent obligat.*

A diferència dels documents escrits, el conjunt dels béns patrimonials de la ciutat no són emmagatzemables. La dimensió social del Museu s'ha de construir sobre la base del conjunt del patrimoni local i no pas sobre les col·leccions existents.

8. *Per evitar una visió patrimonialista de la vida cultural de la ciutat, cal assumir majors quotes de col·laboració funcional entre els diferents àmbits i sectors que la configuren. La projecció actual de la història o la vàlua patrimonial dels objectes i les realitats actuals afecta una enorme diversitat de programes cívics, artístics, etc. La interrelació entre programes permetrà ampliar els paràmetres d'actuació i reduirà els perills de les duplicitats de projectes.*
9. *Actualment conviuen en una mateixa estructura organitzativa i sota una mateixa direcció tècnica el Museu d'Història i el Museu d'Art. Per les seves característiques i pel desenvolupament que en el futur haurà de tenir el tractament de les Arts Plàstiques a Sabadell, cal analitzar la conveniència de mantenir el Museu d'Art dins l'estricta disciplina de la Política Patrimonial. La necessitat de dinamitzar els fons artístics locals, com també la voluntat d'iniciar una política activa en el sector obliga a dissenyar un nou projecte per al Museu d'Art.*
En la mesura que es dissenyen unes noves funcions per a aquest Museu la interrelació amb el Museu d'Història ha de quedar assegurada sota el mantell d'una única política cultural.

10. *Una lectura més àmplia del Patrimoni i uns programes més extensos i interrelacionats amb la resta de sectors culturals obliguen a replantejar-se l'existència del Patronat Municipal de Museus. No es tracta d'avançar-ne la dissolució sinó de restituir-ne les funcions sota unes noves coordenades polítiques. Òbviament el sistema que s'adopti ha de ser subsidiari de l'organització general del Departament de Cultura.*

2. **APROXIMACIÓ A UNA TIPOLOGIA OPERATIVA DEL PATRIMONI HISTÒRIC I CULTURAL.**

La realització d'un pla específic per al conjunt de la política patrimonial de la ciutat afecta una gran quantitat d'elements de la vida municipal, tant a partir del tractament de les especificitats patrimonials (com puguin ser els béns de valor arqueològic, artístic, o els immobles...) com de molts escenaris de la vida social i cultural (l'ensenyament, la cultura, la comunicació...).

El patrimoni històric és el testimoni de l'esforç i de la capacitat creativa de les generacions passades. La seva protecció és un deure de tots, Administracions i ciutadans.

Des de l'Ajuntament de la ciutat hi ha voluntat de preservar i difondre el patrimoni ciutadà entenent-lo d'una manera àmplia, tot i que fins ara les diverses matèries que conformen el patrimoni estan en compartiments separats sense els necessaris nexes comuns, tant en el camp de la normativa com en la gestió.

El primer pas són les presents consideracions destinades a establir el marc de referència per tot el tema patrimonial, tant en el camp de la recerca, com en el de la conservació i en el de la difusió. Cal dir que el concepte de patrimoni és canviant i obert, com les disciplines que abraça. L'acumulació d'experiències i els canvis socials i culturals porten a noves formulacions tant teòriques com pràctiques.

Tota la ciutat es pot entendre com un producte històric, però per a ser efectius cal acotar i definir les matèries incloses, establir criteris de vàlua, de conservació, prioritats en la recerca i una línia de difusió.

El patrimoni històric entès en aquest sentit ampli, pot agrupar-se en tres grans blocs:

1. *Béns dispersos per la ciutat i lligats al territori.*
 - a. *Topònims i nomenclàtor*
 - b. *L'arqueologia*
 - c. *L'arquitectura*

- d. *L'escultura al carrer*
- e. *Els béns mobles i el patrimoni documental*

2. *Centres gestors i contenidors de béns patrimonials*

- a. *Arxiu històric i altres arxius*
- b. *Museus i col·leccions museístiques*
- c. *Biblioteques i centres de documentació*

3. *Altres elements*

- a. *Patrimoni lingüístic*
- b. *Festes i tradicions*
- c. *Història oral*

En aquest sentit els llibres o les festes, a més de ser un vehicle de difusió, també són un bé patrimonial i com a tal s'han d'inventariar, conservar, difondre i incrementar.

Les circumstàncies que rodegen la gestió bibliotecària i de les festes impliquen espais de treball concrets. Per aquesta raó hauran de ser objecte d'un tractament particular.

3. **ELEMENTS PERIFÈRICS SOBRE ELS QUALS CONVÉ REALITZAR CONSIDERACIONS ESPECIALS.**

INVESTIGACIÓ I DIFUSIÓ

Fins ara les potencialitats culturals que ofereix el patrimoni han estat poc explotades. Això ha estat provocat per una manca de difusió però també per l'excessiva parcel·lació existent entre els diferents àmbits del patrimoni (documental, moble, immoble, ...) que han dificultat uns espais de promoció comuns capaços d'articular una oferta coherent i atractiva, destinada al conjunt de la població.

El patrimoni inclou matèries molt diverses que requereixen disciplines específiques, però la varietat de continguts no invalida, ans al contrari, reforça la necessitat d'una línia de difusió feta des d'una visió global i integradora que mostri la ciutat com un tot ric i complex.

Tenint en compte la informació disponible, els temes prioritaris, la varietat de formats i els diversos tipus de públics s'han establert un conjunt d'àmbits d'estudi i difusió.

Els inventaris o catàlegs són a més d'una part essencial de cada pla temàtic, un valuós material d'investigació. Recullen tota la informació bàsica (gràfica i escrita), la sistematitzen i estableixen criteris de selecció, de vàlua i de conservació.

És important que incorporin les referències de les fonts d'informació, per tal d'actuar com un arxiu temàtic que es pot posar directament al servei del públic (arxiu i biblioteques).

Dins dels treballs de recerca és prioritari a l'elaboració dels inventaris que manquen. Són els següents:

1. Nomenclàtor viari.

Es tracta de datar i explicar sintèticament els principals esdeveniments que l'han conformat: la història de cada carrer, els orígens, els canvis de nom, les normatives que l'han regulat, ...

2. Bibliografia sabadellenca.

És un catàleg bàsic, en primer lloc perquè els llibres formen part del conjunt de béns patrimonial i per tant cal inventariar-los, i en segon lloc perquè és una eina al servei del públic i dels estudiosos de cara a facilitar sistemàticament la recerca i la creació de tesis en qualsevol dels aspectes que afecten la ciutat.

3. Béns mobles i col·leccions.

És també un catàleg bàsic per la realització del pla temàtic.

S'hauran de definir les matèries incloses, les tipologies, fer-ne la descripció i establir els criteris de selecció, la conservació i el destí.

4. Topònims i cartografia

Recull dels topònims del terme de Sabadell, establint-ne l'emplaçament i la grafia correcta.

L'arquitectura, l'escultura i l'arqueologia disposen ja d'inventaris; per tant el que es proposa són investigacions específiques que els complementin.

En el cas de la història es tracta d'anar aprofundint en les diverses àrees temàtiques, incentivant els estudis de les etapes més desconegudes.

Com a tema històric singular que caldrà estudiar s'han de citar les festes i les tradicions que afegixen al seu interès històric, el seu caràcter de bé patrimonial.

Altres temes d'estudi són:

5. *Atlas gràfic de la construcció de la ciutat.*
6. *Recull gràfic dels projectes originaris dels edificis catalogats.*
7. *Història gràfica de la Festa Major.*

El tema del patrimoni i les publicacions cal abordar-lo des de dos punts de vista:

1. *La documentació sobre la ciutat també forma part del conjunt patrimonial, i per tant, li cal un tractament com a tal. S'ha d'inventariar, conservar i difondre.*
2. *S'han de definir uns criteris que orientin quina línia de publicacions cal fer des de l'administració pública.*
 - a. *Caldrà coordinar el tema de les publicacions, que actualment es troba dispers per diferents departaments, tant pel que fa als temes, amb la finalitat d'evitar possibles repeticions, com per assegurar uns mínims de coherència i de qualitat.*
 - b. *La difusió de les publicacions també seria més eficaç si s'abordés de manera centralitzada.*
 - c. *La relació de temes i els seus diferents enfoc ens ha d'orientar sobre les prioritats, les afinitats (col·leccions), la informació disponible i la dificultat (cost) de la seva elaboració. Obviament es tindran en compte totes les publicacions ja existents, i la documentació elaborada en altres suports.*

- d. *Les publicacions s'han de dissenyar pensant en la diversitat de públics. Hi ha d'haver una difusió de temes especialitzats, fruit del que es vagi investigant i paral·lelament una altra destinada a un públic més majoritari.*

Fetes aquestes consideracions, la proposta de difusió s'articula al voltant dels diferents tipus de suport:

1. *Informatització:*

- 1.1. *Ampliació de les existents i creació de noves bases de dades relacionades amb el patrimoni.*
- 1.2. *Intensificar la utilització eficaç dels instruments de què ja disposa l'Administració.*
- 1.3. *Coordinació dels esforços que es realitzen des dels diferents àmbits de l'Administració: Arxiu, Diputació, Universitat, Museu.*
- 1.4. *Creació sistemàtica de materials didàctics per a ús escolar.*
- 1.5. *Facilitar, amb els sistemes publicitaris oportuns, la utilització real de les bases de dades per part dels seus usuaris potencials.*

2. *Publicacions:*

- 2.1. *Creació d'una línia editorial que permeti divulgar els principals béns patrimonials de la ciutat. Aquesta col·lecció estaria centrada al voltant dels principals edificis històrics, abordant-los des d'una visió àmplia i global: història de l'edifici, context social i estilístic.*

Cal fer arribar aquesta informació a un públic que no és erudit i per aconseguir-ho cal utilitzar força informació gràfica.

Els edificis que permetrien, amb major interès, iniciar aquesta experiència són:

- *Sant Vicenç de Jonqueres.*
- *Sant Nicolau.*
- *Sant Pau de Riu-sec.*
- *El Campanar de Sant Fèlix.*
- *El Molí de Sant Oleguer.*
- *El Pou de Glaç.*

2.2. *Creació d'itineraris temàtics sobre la ciutat, tant en la seva dimensió històrica com en l'actual. Els temes són els següents:*

- *Zones d'interès arqueològic.*
- *El món romà.*
- *La ciutat pre-industrial: el recinte.*
- *La ciutat pre-industrial: la rodalia.*
- *La ciutat del XIX: la indústria.*
- *La ciutat del XIX: l'habitatge i els edificis públics.*
- *La ciutat actual.*
- *La Rambla.*
- *El Ripoll.*
- *L'habitatge (evolució tipològica).*

PATRIMONI I ENSENYAMENT

Tot acte cultural té una vessant clarament formativa. Des de la festa fins a la conferència, sempre hi ha transmissió de valors, de coneixements, de socialització, la presència d'una certa estètica.

El patrimoni té un evident contingut pedagògic i pot ser un recurs educatiu de primer ordre. Té una gran virtut, la seva proximitat i per tant la possibilitat d'educar sobre allò concret.

No és fàcil acotar les línies mestres d'un projecte formatiu que guini la política cultural i en aquest cas la política de patrimoni.

L'educació es transmet de manera integral, però cal un esforç d'abstracció per definir els valors que es volen reforçar i encarrilar els continguts i les activitats donant un estil i una coherència global al conjunt de l'actuació pública en matèria de patrimoni.

En l'evident relació entre el món de l'educació i el patrimoni cal fer especial referència a aspectes com els següents:

I. *Respecte dels valors educatius del patrimoni.*

a. *Línia històrica (coneixements + investigació)*

El coneixement és la base de la identificació. Donar a conèixer el patrimoni és donar a conèixer la nostra història. És entendre el que ens és més proper, amb els seus continguts locals i generals (en definitiva donar sentit a la dita ecològica "d'un pensament global des d'una acció local"). És també una manera de donar sentit al present i fer patent la nostra responsabilitat sobre el futur.

La varietat de continguts que es poden explicar a través del patrimoni es amplíssima, poden anar des dels condicionants geogràfics d'un assentament, fins als darrers avenços tècnics en investigació arqueològica.

A més del que es considera matèries bàsiques a transmetre en tots els aspectes de l'ensenyament, cal donar a conèixer els mètodes de recerca, incentivar la capacitat investigadora i facilitar l'accés a les noves tecnologies.

Per això cal posar a l'abast de les escoles els coneixements actuals sobre el patrimoni de la ciutat (catàlegs, bases de dades, itineraris,...) incrementar la disponibilitat de les fonts d'informació als alumnes, en especial a l'Arxiu Històric i programar visites explicatives que donin a conèixer els fons, com estan ordenats, com es fa una recerca.

b. *Línia Ecològica (debat i responsabilitat)*

Cada bé patrimonial és únic i tanmateix és el resultat d'una cultura col·lectiva. És, en aquest sentit, la mostra d'una cadena evolutiva, tècnica, cultural i social que cal conservar i preservar des de la responsabilitat col·lectiva i com a llegat per a les generacions futures.

Podriem assimilar una tipologia arquitectònica a una espècie animal o vegetal. Ambdues són producte d'una llarga evolució, en un cas cultural, en l'altre natural. Totes dues, són producte de molts esforços.

d'alguns atzars, d'errors i d'encerts i d'un constant sentit de la superació.

Aquesta visió del patrimoni ha de servir per estimular el sentit de la responsabilitat, per desenvolupar el sentit crític dels més petits, tot establint una línia de continuïtat entre el passat, el present i el futur.

Cal incentivar el respecte pel passat i el seu llegat, enfront d'una cultura de l'espectacular i l'efímer. Incitar a la reflexió i al debat enfront d'uns mitjans de comunicació que fomenten la passivitat.

c. Línia artística (sensibilitat)

Aquesta vessant ha de servir per introduir els infants en el coneixement de les distintes arts, l'arquitectura, l'escultura, i en general, de les diferents dimensions de la creació en els seus valors més profunds, l'espai, la llum, la proporció, ... Fer reconèixer els valors expressius dels diferents corrents estètics en el seu context i moment històric.

És també un camí per al coneixement de les disciplines afins, les artesanies, les arts aplicades, el dibuix.

2. Respecte de la institució escolar

El gruix de la vessant educativa del patrimoni dirigit a la població infantil i juvenil ha de raure en l'escola. En primer lloc per un sentit equitatiu i democràtic i perquè des de l'escola es pot arribar a tota la població infantil.

Bona part de la població escolar de Sabadell, si bé ha nascut aquí, és filla de famílies d'immigrants (pares o avis); per tant, la transmissió de coneixements i vivències sobre la ciutat i el seu rodal que es realitza per via de la família està en part trencada.

L'escola ha de suplir part d'aquesta mancança incorporant en les matèries d'ensenyament la ciutat i el seu rodal.

En segon lloc, perquè l'escola és el lloc propi on transmetre coneixements, i disposa del personal adequat, els mestres.

Per introduir l'ensenyament del patrimoni a les escoles, cal en primer lloc donar suport als mestres:

- a. *S'han de crear programes de formació i informació especialitzada dirigits als mestres que treballen a la ciutat i òbviament els educadors han de tenir un fàcil accés a tot el material disponible sobre la ciutat.*

Un conjunt de materials mínim i imprescindible (de caràcter general o preparat a mida) ha d'estar dirigit als mestres amb facilitat d'accés, horaris, préstecs.

- b. *La possibilitat de crear programes dirigits als mestres implica catalogar el material de què es disposa, des de les investigacions especialitzades, fins al material de caire lúdic i amb tot tipus de suport (paper, vídeo, disquets, que puguin haver-se editat). Tindrà informació actualitzada sobre les activitats que es realitzen a la ciutat, conferències, curssets, horaris d'equipaments, etc.*

- c. *Un segon pas seria fer arribar els programes "patrimoni-ensenyament" directament als centres d'ensenyament per tal posar-los al servei dels alumnes.*

Paral·lelament a la difusió, cal plantejar-se l'increment del material didàctic relacionat amb l'estudi de la ciutat. Algunes propostes són:

- a. *Elaborar un programa de publicacions que tingui en compte les matèries escolars i els nivells dels alumnes, partint dels treballs d'investigació ja existents. És important que en l'elaboració d'aquests materials, hi participin tant els educadors com els especialistes en el tema.*
- b. *Estimular entre els alumnes els treballs de recerca sobre el patrimoni local. Promocionar les convocatòries que ja hi ha al respecte.*
- c. *Potenciar el coneixement de l'AHS i dels Museus amb visites explicatives.*
- d. *Divulgar itineraris sobre la ciutat i el seu rodal.*
- e. *Visites a edificis i zones d'interès.*